

SCRIITORI ROMÂNI DIN UNGARIA

ROMANIAN WRITERS FROM HUNGARY

Lucreția ȘIPOȘ FLUIERAȘ

Școala Superioară de Educatori și Institutori

de Naționalitate Română „Tessedik Samuel”, Ungaria

tel. 0036/202/437779

Abstract

The present synthesis of the Romanian literature for children and teenagers from Hungary highlightens the different ways of artistic expression of many writers.

The genres approached are the lyric and the epic poetry, (Petru Aton, Maria Berenyi, Alexandru Hotopan, Lucian Magdu.)

The world of the natal home, the faces of the grandparents, the microuniverse of the home with its floral richness and the scents perfuming the happy universe of the childhood, the adventure of the discovery of a new universe, that of the books, are present into the short prose, the memorial prose and the novel of the childhood and adolescence.(Ana Hotopan, Vasile Roxin, Petru Poputa, Al. Hotopan). The cult stories belong to the author Petru Poputa.

Key Words: *the crossroad of generations, the labyrinth of life, the tonus of the creation, the garden of the childhood, the adventure of the discovery*

Cuvinte cheie: *mirifica cetate, la răscrucea generațiilor, plopi la capătul lumii, labirinturile vieții, tonusul creației, măiestritul cânt, grădina copilăriei, vatra., aventura descoperirii, murmurul apeii.*

În acest număr al revistei Studii de Știință și cultură, continuăm prezentarea sintetică a unor importanți scriitori români din Ungaria [1 - 6].

Petru Anton (1923) Avem puține informații despre acest autor care și-a dovedit talentul publicistic și cel de poet începând cu anul de grație 1957, după Revoluția maghiară. În anul 1962 funcționează ca pedagog la căminul Liceului „Nicolae Bălcescu”

Din convorbirile cu prozatorul Vasile Roxin știm că” *provine din România și are colaborări însemnate și cu alte publicații. Trăiește la Budapesta și este total rupt de viața culturală a românilor din Ungaria”.*

Din discuțiile cu Cornel Munteanu, cercetătorul cel mai autorizat al culturii române din Ungaria, am aflat că „*este absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu”, și-a însușit foarte bine limba și cultura maghiară în timpul studiilor liceale de la Julia”.*

În anul 1957, devine redactor-responsabil al săptămânalului românesc *Foaia noastră*, calitate în care *Foaia* cunoaște un adevărat reviriment cultural atât sub aspectul rubricaturii, cât și sub cel al calității materialelor publicate de cei mai prestigioși profesori de limba și literatura română din învățământul de toate gradele din Ungaria. Până în anul 1962, P. Anton se impune ca un creator pasionat de universul copiilor preșcolari și școlari. Dovada acestei pasiuni o descoperim în volumul colectiv Muguri (1973), în care este prezent cu poeziile *Porumbeii din parc, Pe marginea unui insectar, Cuvinte dulci*, selectate, riguros, pentru valoarea literar artistică incontestabilă. Sunt prezente în creațiile amintite un întreg univers al necuvântătoarelor, al relațiilor statornicite între om și micile zburătoare, adulate de preșcolari și micii școlari. Poezia *Cuvinte dulci* este un imn închinat plăplândeii păsărici care ori a venit prea devreme, ori și-a întârziat plecarea în ținuturile calde. Ea este oaspete drag al omului și trăiește, de multe ori, din generozitatea acestuia. Spre omul grijului pentru existența ei se îndreaptă păsărica cu sinceritate”gânduri nefăcute”. Zburătoarea mică nu dorește altceva decât să

prindă puteri pentru a reedita gestul reînțoarcerii în următoarea zi, când este așteptată cu aceeași ospitalitate. „*Sub covorul de înargintată nea*„ nu poate supraviețui decât cu ajutorul omului plin de grijă pentru mica viețuitoare în anotimpul neprielnic. Mica păsărică este „*universul plin de voieșie*” al omului generos. Dacă n-ar apărea această „interlocuțoare”, căreia îi adresează „*cuvinte dulci*” ar fi *prădat de scumpa încântare*”, iar universul zilnic ar fi lipsit de voieșia ce sălășluiește în această vietate, „*Un univers întreg de voieșie/ sălășluind făptura-ți purpurie*” (Cuvinte dulci). *Măiestritul cânt* din câmpul întins este „revanșa” pe care mica zburătoare o oferă ocrotitorului înainte ca ea să răspundă chemării ciocârliei, „*măiastra mamă*”, care o invită să trăiască potrivit legilor firești din universul specific lor. Tot de universul celor mici aparțin și traduceri și prelucrări din Rimbaud, Kormos, Petofi Sandor.

Maria Berenyi (1969) În primele două volume *Autodefinire* (1987) și *Fără titlu* (1989), poeta răsfoiește „*iarba copilăriei*” ce umple viața cu „*nostalgii și visuri*”. Din copilărie, treptat, treptat prind viață visele vieții noastre (Gingășie) Amintirile ce-i pătrund succesiv în suflet dau creatoarei sens vieții și o îndeamnă la actul de creație.

Satul natal, cu toate componentele lui, intră în neuitare, datorită vieții moderne (Am uitat în orașul mare). Societatea contemporană este datoare să coboare „*în cetatea suferinței copiilor străzilor*” pentru a-i ajuta să se integreze (Copiii străzilor secolului douăzeci) în societatea contemporană, înlăturându-se astfel „*lacrimile secolului*”, copiii străzilor, cărora le lipsește dragostea și grija societății. Numeroase creații din ultimele două volume - *Pulsul veacului palid* (1987), *În pragul noului mileniu* (2002) cuprind poezii de iubire ce se adresează adolescenților, tinerilor și tuturor generațiilor. Poezia anotimpurilor, cea socială, de reflecție filozofică, precum și cea consacrată mediului citadin și aspectelor moderne ale vieții ocupă un loc meritoriu în creația bilingv a autoarei Maria Berenyi, originară din satul românesc Micherechi.

Petru Popuță (1931), povestitor cult din zona Aletea, satul natal. A cules folclor local, snoave și povești, repovestite în limba literară de Lucia Borza cu titlul: *Cine-i mai puternic?*

Poveștile populare aletene, culese de P. Popuță conțin multe tâlcuri care atestă înțelepciunea omului simplu, puterea lui de a spune într-un grai cât mai simplu, întâmplări pline de învățăminte.

Personajele poveștilor sunt oameni simpli, de bunsimț, cu suflet mare, dar fără noroc, cu harul povestirii în limba română, graiul aletean. Numele lor sunt românești (Ioan Prodan, Maria Bălu ș.a.)

În scrierile sale sunt frecvente elementele autobiografice, redată simplu și emoționant, ceea ce ne îndreptățește să susținem că este un prozator talentat. Ne-o atestă volumul apărut recent *Amintiri. Povești. Povetiri* (2007).

Lucian Magdu (1937-1968), poet român de expresie bilingvă, autor al unui singur volum de poezii, apărut postum, *Confesiune*, (1991) tradus de poetul Constantin Olariu din București.

Bătania, satu-i natal cu rezonanțe biblice, este primul izvor de inspirație în creația dedicată copilăriei fericite. Satul și copilăria sunt contopite în metafora „*mirifica cetate*”, basmul copilăriei și adolescenței lui. Copilăria și Bătania devin în viziunea lirică a lui Lucian Magdu oaze de liniște poetică și sufletească.

Din Bătania, leagănul copilăriei fericite, poetul pleacă la propriu și la figurat în zguduirii sufletești de *Bun-rămas* (Búcsú) (*Și veșnic, fiice bătaie /a inimii-mi rămâne-aici/ I pe-acest meleag*).

Elementele ce compun frumusețea satului copilăriei poetului sunt: ulița, turlele bisericilor, murmurul apei, colbul de pe uliță, casa părintească, feciori și fete „*în catrințe*”, *tăietori de lemne și vânători, podul de pe Ier*”

În Noapte de vară, poezie scrisă în limba română, avem imaginea unui sat patriarhal, al cărui râu „*curge cu spate-nstelat*”; „*pașii*” spre noapte sunt redați gradual, satul intră-n adormire, doar cântecul tainic al nopții „*tremură pe coarde*”; în momentul nocturn „*în tăcutul sat Inu mișcă nici un vânt*”.

Pe strunele copilăriei și adolescenței lira poetului cântă minunat. Din această etapă se înalță în universul creație și al nostru poezia anotimpurilor și a iubirii. „Sărutul” primăverii, al verii, al toamnei și *al iernii* „sunt materialul poetic al liricii peisagiste, uneori cu infuzie erotică ce aprinde imaginația adolescentină.

Al. Hoțopan (1937-2007), profesor de limba română, folclorist renumit, jurnalist de excepție, poet de factură modernă, autor de proză scurtă (povestiri, nuvele) reflectă în scrierile lirice și epice universul copilăriei și adolescenței.

Povestea unui fulg de zăpadă a apărut în antologia cu titlul metaforic *Muguri* (1973). Creația în versuri este un basm fără crai și crăieșe, fără zâne bune și rele, dar cu personaje care vrăjesc atenția copiilor preșcolari și școlari. Acțiunea povești în versuri se petrece în cosmos, având ca personaje "în înălțimile cerești" norul, *mama fulgilor* și *fulgii steluță*, copilașii norilor. Joaca, curiozitatea *fulgilor-steluță*, dorința lor de a se juca au determinat sfârșitul tragic al *fulgului steluță*, legănat de vânt și rățâcit în universul în care pierduse protecția mamei grijulii "*norul-mama fulgilor*".

Glasul fermecat al ciocârliei îl poartă pe poet pe aripile anilor fericiți "spre *leagănul copilăriei*," fericite în lumea patriarhală a părinților și strămoșilor din satu-i natal. (Cântec drag). Poezia este, implicit, și cântecul drag, inspirația poetică din cetatea tainică a creatorului (Din rădăcini comune).

Poezia de iubire (Împlinire), scrisă la senectute, asemea bătrânului Arghezi, V. Voiculescu, L. Blaga, ș.a. este inspirată din universul matrimonial fericit de-a lungul întregii vieți.

Proza scurtă *Buchet de garoafe*, *Ionică între două surprize*, *Briceagul Vasilică* și matematică, cuprind universul școlarilor atât în familie, cât și în clasele de curs, raporturile dintre prieteni, profesori și urmările benefice ale acestora. Proza scurtă are certe valențe literar-artistice, fiind inspirată din viața și copilăria școlarilor michirecheni, contemporani prozatorului.

Ana Hoțopan (1956) Proza scurtă a Anei Hoțopan, universitară la Facultatea din Seghedin "Juhasz Gyula", care pregătește profesori de limba română pentru învățământul general românesc din Ungaria, deși n-a fost publicată într-un volum de autor sau antologie a scriitorilor români din Ungaria, se circumscrie perfect studiului nostru despre universul copilăriei și adolescenței. Proza scurtă a autoarei este răsfnită în publicațiile românești din Ungaria (*Foaia românească*, *calendare*, „*Annales* revistele *Lumina*, *Conviețuirea*, *Simpozion*) și datează încă din anii de școală primară, ai liceului și ai studenției de la București. Titlurile prozei scurte, precum *Bunica*, *Doctorul săracilor*, *Cizmulile roșii*, *Pomul de Crăciun*, *La răscrucea generațiilor* trădează preocuparea autoarei pentru atmosfera casei părintești, copilăria tatălui, a bunicului și propria-i copilărie.

Bunicii, țărani originari din Micherechi, devin personaje emblematice în făurirea unui viitor al copiilor, total diferit de cel al lor.

În *La răscrucea generațiilor* (2000, *Foaia românească* nr.30) prozatoarea ne aduce în universul lecturii ființe dragi pe care le păstrează în memoria afectivă: mama, tata, bunica, bunicul, talentat povestitor, și crâmpoie din propria-i copilărie.

Pentru cei mici, apariția bunicului era un motiv serios de a-și abandona joaca și de a-l implora să-și depene amintirile copilăriei. "Tănu, povestește-ne cum a fost când eram mici?", rugămintă însoțită de gesturi afectuoase ale nepoatei, pentru care povestirea amintirilor bunicului face parte din propriul univers al copilăriei ei. Casa bunicului este un alt element sedimentat în amintirea prozatoarei: "era în mijlocul satului, cu un târnaț deschis, cu ferestrele mici și cu o ușă din lemn cioplit" "Copiii erau atrași, deoarece natura locului era, totuși frumoasă" copaci de sute de ani, înalți și groși, cu crengile ce dispăreau în văzduh, ridicându-se până la cer".

În căsuța bunicului, autoarea era atrasă de un alt loc misterios, podul, în care descoperise „minuni”: reviste și cărți vechi, prăfuite de ani de zile, bani vechi, scrisori și acte îngălbenite...spadă...”

Aventura descoperirii unui nou univers, ce-i producea autoarei bucuriile copilăriei, se ntrerupea doar când simțea nevoia de a mânca. Ritualul așezării mesei sub nucul din grădină era înfăptuit tot de „tănu bătrân”, care continua să-și povestească o altă întâmplare din viața lui.

“Cea mai tristă este vie și azi în sufletul meu” ne mărturisește prozatoarea și descrie desprinderea de satul natal a bunicului”: a venit ziua când trebuia să părăsească casa părintească. Sau sculat cu noaptea-ncap, au luat-o pe jos până la Sercad, satul vecin, unde era piață mare și unde gazdele angajau copii pentru muncă. Au stat acolo desculți, înghețați de aerul răcoros al dimineții și au

tot așteptat. Până într-un târziu s-a apropiat de ei un țăran înstărit, îmbrăcat gros cu mustață lungă. S-a întors de jur-împrejur și s-a adresat: ”este de vânzarea acest olah.” Așa bunicul prozatoarei a ajuns slugă la stăpânul de pământuri și a fost tratat mult mai rău decât câinele casei.

Amintirile despre bunic sunt amintirile prozatoarei de la vârsta de cinci-șase ani. Depănarea altor amintiri despre copilăriei, bunici, școală, sărbătorile de iarnă au un limbaj religios și ton sacerdotal

Ana Radici Repisky face parte din noul val, este profesoară de limba română la Liceul „Nicolae Bălcescu” din Jula Și-a-dovedit talentul de jurnalistă încă din timpul studiilor liceale, colaborând la săptămânalul românesc *Foaia noastră*. După terminarea studiilor universitare din Budapesta este colaboratoare constantă la săptămânalul românesc cu reportaje și interviuri-portret despre tinerii micherecheni, studenți la prestigioasa universitate budapestană, precum și însemnări despre activitățile culturale ale comunității românești din metropola ungară.

Ca jurnalistă, domeniu predilect este evocarea unor personalități din satul natal, în care apar primele elemente din sfera eseului. Activitatea jurnalistică este continuată la *Cronica*, publicație lunară a Autogovernării pe Țară a Românilor din Ungaria. Jurnalista cu vocație scriitoricească, se dedică primei pasiuni, carierei didactice ca profesoară de limba și literatura română, activând potențialul tinerilor elevi creatori, pe care i-a îndrumat și-i sprijină în elaborarea revistelor *Liceeni și Licurici*. Revistele stau mărturie că tinerii de naționalitate română au har și în domeniul graficii, acestea fiind ilustrate de semnarii articolelor, poeziilor, amintirilor.

Volumele de proză *Rupte din suflet* (2001) și *Plopi la capătul lumii* (2003) sunt dovezi incontestabile ale talentului de prozatoare, o proză memorialistică despre lumea casei părintești, grădina copilăriei în care miresmele florilor reale parfumează universul fericit al copilăriei. În plachetele în proză „*Pe aripile miresmelor, O noapte fabuloasă, Plopi la capătul lumii amintirile* sunt desprinse din adâncul ființei creatoarei sau- cum singură își intitulează primul volul-” rupte din suflet.” Sunt trăirile de altădată devenite amintiri într-o proză-eseu ce îmboțățește patrimoniul literaturii române din Ungaria.

Vasile Roxin (1944-2007). Acele vremuri de demult, (Azok a felejtettetlen idők) volum bilingv, cu puternice accente autobiografice. Încă de la vârsta de 4-5 ani, prozatorul ne poartă pe urmele copilăriei lui, în casa părintească, spre care se îndreaptă deseori, cu multă afecțiune față de mamă, al cărei chip este astfel redat de prozator:” *ochii de un albastru închis, păstrau o licărire din vraja lor de tinerețe*”.

O seară de vacanță, proză scurtă, îl are ca personaj pe profesorul de limba română Petre Ardelean, însuși autorul, îndrăgostit de Mariana” *o frumusețe ce aducea cu cea a unei actrițe de pe ecranul vreunui film american*”.

În nuvela *Dubiu*, prozatorul urmărește pașii tânărului Toader în labirinturile vieții adolescente, ale studiilor la Facultatea de Medicină și suferințele dragostei pentru Marta. Tânărul doctor, Toader, fiul Anei și al lui Mihai din Micherechi, depășește avatarurile dragostei pentru o frumusețe excentrică și nepotrivită pentru el, și se dedică muncii de cercetare și medicinei, împlinindu-și visul propriu și cel al părinților. Valorile morale moștenite din strămoși sunt definiții pentru destinul doctorului Toader.

Concluzii

Literatura română din Ungaria are specific românesc de afirmare, autorii întrețin tonusul creației, deschizând o breșă valoroasă a literaturii beletristice care explorează gândurile, simțirile și sentimentele preșcolariilor, școlariilor și adolescenților.

Marea majoritate a creatorilor de literatură sunt, la origine, profesori de limba și literatura română, dascăli români de cele mai diferite specialități.

După cum cititorul se va putea convinge, în creația autorilor români din Ungaria sunt prezente genuri și forme literare, precum poezia lirică și epică, proza scurtă și cea memorialistică, amintiri,

povești povestiri.

Autorii antologați în sinteza noastră se întorc, prin forme literare diferite, la „vatra”lor, la anii copilăriei ca într-o grădină fermecată pentru a-și retrăi cei mai frumoși ani prin arta cuvântului-literatura.

Bibliografie

1. Cozma, E., *Cântece și dansuri populare românești din Ungaria*, Ed. Comp-Press Kft, 2002, Gyula.
2. Gândilă, N., *Scrieri ale românilor din Ungaria, în ” muguri ”*, editat de Uniunea democratică a românilor din ungaria, Gyula, 1973.
3. Hoțopan, A., *Din rădăcini comune. Poezii, (1991-1992)*, Rotapress, Gyula, 1998.
4. Matei, I., *Românii din Ungaria în 2004*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.
5. Magdu, L., *Confesiune*, Editura Dunărea 2 – Editura didactică, Budapesta, 1991.
6. Munteanu, C., *Românii din Ungaria, I. Pressa (1951 - 2004)*, Ed. Noi, Gyula, 2006.